

TATI, MAME, COPII

Protoiereu Arcadie Șatov

Acum sunt la modă denumirile răsunătoare: nu facultate, ci academie, nu școală profesională, ci colegiu... Așa încât și eu voi da prezentării mele titlul foarte serios: „Scopurile pedagogiei ortodoxe și căile pe care se ating ele”.

Voi începe nu cu scopurile, ci cu acele căi pe care se ajunge la realizarea acestor scopuri. Trebuie să spun că m-a chinuit foarte mult timp problema îmbinării severității cu dragostea în procesul educației. Un stareț minunat, părintele Pavel Troițkii, scria că nu este nimic complicat în asta, că sunt lucruri care se îmbină ușor și simplu – dar eu nu pot să înțeleg deloc cum vine asta. Voi spune totuși că cei mici trebuie să crească – rog să nu fiu bănuit de vederi neortodoxe – în câmpul energetic al dragostei, ca să zic aşa, și acest câmp energetic al dragostei trebuie să fie

creat de familie, de comunitate, de colectivitatea în care se desfășoară procesul educațional. De obicei, familia copilului constă din doi oameni – vorbesc la modul general, în viață lucrurile nu sunt întotdeauna atât de simple; vom discuta pe urmă și la modul concret. Ei bine, câmpul dragostei trebuie să fie câmpul activității pedagogice, și activitatea pedagogică creștină trebuie să manifeste iubirea dumnezeiască, să îl arate copilului pe Cel care este Dragostea Însăși. În afara acestui câmp, în afara acestei energii, nici o pedagogie creștină, ortodoxă, nu este cu putință: trebuie neapărat să începem prin a puncta lucrul acesta. Însăși severitatea metodelor pedagogice și a abordării copilului decurge din această dragoste și este legată în mod indisolubil de ea.

Uneori, îi urmărим pe copiii noștri și-i bănuim tot timpul – la școală, la biserică, acasă – că au făcut ceva rău, ne uităm la ei ca niște polițai, și chiar dacă n-au făcut încă nimic rău, ne aşteptăm deja să facă. Adeseori le găsim nod în papură: or, severitatea, îmbinată în mod corect cu dragostea, se aplică în cazurile excepționale, când copilul trebuie oprit de la rău. În rest, tot timpul trebuie să acționeze dragostea – dragostea nesecată, neconitență și care acoperă toate, dragostea care e chemată să le arate copiilor milostivirea dumnezeiască. Această severitate trebuie neapărat să fie rațională și calculată; severitatea nu trebuie să însemne grosolanie sau cruzime, ci constanță în

aplicarea regulilor, fermitate atunci când copiii năzuiesc să iasă din ascultare. Bineînțeles, acest calcul nu exclude reacția directă, vie, la fapta copilului. El trebuie să limiteze excesul de emoții și să înlăture total iritarea și mânia. Așă aș defini eu principiul fundamental al îmbinării dragostei cu severitatea în procesul educațional.

Dacă e să vorbim de scopurile educării copiilor, mai înainte de a formula aceste scopuri trebuie spus că procesul educațional este caracterizat de limitele sale temporale. Deși copilul poate să rămână alături de noi destul de mult timp și trebuie să-și cinstească până la sfârșitul vieții părinții, educația se înscrie totuși între aceste limite: copiii ne sunt dați spre educare pentru răstimpul copilariei, și noi trebuie să-i pregătim pentru libertatea vârstei adulte. După cum scrie părintele Vasilie Zenkovskii, educăm copiii pregătindu-i pentru libertatea conștientizării de sine în Hristos. Metodele noastre pedagogice și limitele între care se află copilul vor înceta în cele din urmă să mai funcționeze, iar el va deveni liber. Sarcina noastră principală este cea de a-i învăța pe copii să comunice în mod corect cu Dumnezeul Cel Viu, să le povestim despre Jertfa răscumpărătoare a lui Hristos în aşa fel încât această povestire să se întipărească în inima lor, nu numai în minte, să le dăm concepțiile corecte despre viața duhovnicească, să facem din ei niște împlinitori ai poruncilor lui Dumnezeu, să-i

ajutăm să se autoconștientizeze ca mădulare ale Bisericii Ortodoxe prin intrarea în viața comunității parohiale. Iată sarcinile care ne stau în față! Și, bineînțeles, nu trebuie doar să le povestim copiilor despre credință, ci trebuie, mai întâi de toate, să manifestăm această credință. Înainte de a vorbi despre metodele educative, despre particularitățile procesului educațional, trebuie spus că nu poți să îneveți pe cineva ceea ce nu poți să faci tu însuți. Nu putem da copilului ceea ce noi însine nu avem. Așadar, înainte de a-i educa pe copii trebuie neapărat să ne întrebăm cine suntem, cum trăim – și, probabil, trebuie să facem asta nu înainte de începerea procesului educațional, ci tot timpul; în timpul comunicării cu copiii trebuie să ne controlăm permanent pe noi însine și să vedem ce reprezentăm de fapt.

Bineînțeles, putem cădea în altă extremă, spunând: „Cine sunt eu ca să-i educ pe copii? Eu sunt mai rău decât ei; copiii sunt atât de buni, atât de grozavi...” Am avut un caz de genul acesta: după slujbă, copiii erau cu pedagogii școlii duminicale, și făceau o asemenea gălăgie, încât se auzea din biserică. Erau doi pedagogi, doi bărbați, care încercau să se ocupe de copii; copiii fugeau de ei, ei încercau să-i prindă – una peste alta, era o situație ciudată. După aceea i-am rugat pe pedagogi să vină la mine în cabinet și i-am întrebat ce s-a întâmplat. Unul din ei a zis: „Păi, sunt ca gândacii: îl iau pe unul, toți ceilalți fug, și nu pot să

țin mai mult de doi deodată.” I-am zis: „Trebuie să fii mai sever.” „Cine sunt eu, părinte, ca să fiu mai sever cu ei? Sunt cel mai rău dintre păcătoși – cum să le spun vreo vorbă aspră?”

Sigur, putem să spunem că în multe privințe copiii sunt mai buni decât noi. Comunicarea cu copiii, în sine, poate să ne ajute să devenim mai buni. Domnul ni-i dă ca exemplu pe copii, ne spune că unora ca aceștia este Împărăția cerurilor (vezi Mt. 19, 14), că cine nu primește Împărăția cerurilor ca un copil nu va intra în ea (vezi Lc. 18, 17). De aceea, trebuie să învățăm de la copii simplitatea, lipsa de prefăcătorie, firescul. Ei înțeleg mai bine anumite lucruri, chiar și dintre cele duhovnicești, decât noi, care suntem împovărați cu păcate multe. Asta nu înseamnă însă că dacă ne dăm seama de păcătoșenia noastră nu trebuie să ne ocupăm de educarea lor. Pur și simplu trebuie să înțelegem că dacă vrem să-i învățăm ceva trebuie să ne mișcăm noi însine pe calea dezvoltării și desăvârșirii de sine duhovnicești, să fim nevoitori, chiar dacă suntem păcătoși: să progresăm astăzi măcar cu un milimetru, să facem ceva, să nu dăm înapoi. Lucrul acesta trebuie neapărat să fie prezent în conștiința noastră. Iar comunicarea cu copiii, care sunt niște ființe atât de remarcabile, este, bineînțeles, în primul rând interesantă și aducătoare de bucurie. Un pedagog adevarat primește din această comunicare, din procesul educațional, nu doar

amărăciune și dureri de cap, ci și bucurie autentică, aşa cum se bucură mama de copilul ei.

Care e lucrul principal în viața creștinului ortodox? Care e lucrul principal în educarea copilului mic? Participarea la slujbe, împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, deprinderea ascultării. Un oarecare stareț, care a viețuit în Muntele Athos și a crescut o mulțime de ucenici, a spus un lucru care se aplică nu doar părinților duhovnicești, ci și celor după trup. El îi spunea unui fiu duhovnicesc: „Dacă vreodată Dumnezeu va aduce în mâinile tale fii duhovnicești, să-i înveți lucrul de căpetenie: să-i înveți rugăciunea, și rugăciunea îi va învăța toate celelalte lucruri.” Dacă vrem să ne educăm copiii în credință, să creștem din ei niște creștini ortodocși, sarcina noastră este cea de a-i ajuta să dobândească comuniunea cu Dumnezeul Cel Viu, Care este Treime – și, mai întâi de toate, să-i învățăm să se roage. Comuniunea cu Dumnezeu va deveni temelia întregii lor vieți, și de aici decurg toate celelalte sarcini care stau înaintea pedagogului ortodox sau părinților ortodocși. Nu este suficient să-i învățăm pe copii să se roage: trebuie ca viața lor să se schimbe, să se schimbe relațiile lor cu oamenii, să fie educați și estetic, să îndrăgească frumusețea, să înțeleagă frumusețea. Toate acestea vor fi legate de rugăciune, dar rugăciunea trebuie să fie totuși baza. Și, bineînțeles, trebuie să i se arate copilului credința ortodoxă, să i se arate o via-

ță creștinească, o viață adevărată, care poate să reziste atunci când lumea îi propune tentații de tot felul; o viață de bucurie, plină de dragoste, o viață de osteneli și de nevoiță, interesantă și autentică. Dacă o vor simți în apropiații lor, dacă o vor vedea la părinții lor, la cunoșcuții lor, în comunitatea creștină, bineînțeles că vor rezista tentațiilor, care nu sunt decât minciuni frumoase, în spatele căroru nu se află nimic, ci răumai moarte, fiindcă toate păcatele, tentațiile care există în lume, sunt cale către moarte. Cunoscând de la părinți această viață adevărată, ei, comparând ceea ce au văzut în copilărie cu ceea ce le propune lumea lipsită de Hristos, bineînțeles că vor face alegerea corectă; principalul este să li se arate un exemplu de rugăciune adevărată, și acesta va fi baza educației lor.

Vestitul stareț Tavrion dădea cu privire la educarea copiilor un exemplu din Dostoievski: Alioșa Karamazov, care era un băiat minunat, a fost educat de mama sa, apoi de oameni străini, și singura lui amintire din copilărie era cum se ruga mama lui înaintea icoanei Maicii Domnului, cerând ca ea să-l ia sub acoperământul său. Iată temelia, care a fost pusă de către mamă chiar de la începutul vieții conșiente a copilului!

Un alt exemplu. Un bun păstor, care este încă în viață, mi-a povestit cândva despre nașul său, un om remarcabil. Odată, în copilărie, a văzut cum nașul se roagă, și niciodată n-a mai văzut să